

Alfred Nielsen og hans bibliografier over musik til dansk lyrik

Bjarke Moe

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København

`bmoedsl.dk`

8. oktober 2025

I Håndskriftsamlingen på Det Kgl. Bibliotek (København) ligger nogle undselige kladdehæfter, hvori Alfred Nielsen (1862-1942) samlede oplysninger om musik til tekster af fortrinsvis danske forfattere. Hvert hæfte fokuserer på én forfatter, og med denne indfaldsvinkel blev han en pioner i udforskningen af dansk lyrik sat i musik. De omfattende lister dokumenterer, at de pågældende forfatterskaber kastede et stort antal musikalske kompositioner af sig.

Nielsens lister var en væsentlig inspiration, da projektet *Musikalske fortolkninger af dansk lyrik* i 2023 gik i gang med at kortlægge dansk lyrik sat i musik. Listerne kunne nemlig bruges som et forarbejde og som et første fundament for en beskæftigelse med Carsten Hauchs, B.S. Ingemanns og J.P. Jacobsens forfatterskaber. Oplysningerne fra Nielsens lister er med projektet blev udbygget væsentligt, sådan som det er beskrevet i de bibliografier, som projektet har offentliggjort.

Alfred Nielsen var anerkendt i sin samtid for sit arbejde i forlagsbranchen og som administrator i dansk musikliv, men i eftertiden er han stort set glemt og af fagfolk bedst kendt for sine trykte bibliografier *Sang-Katalog* (1916, 1924) med oversigter over sange udgivet på nordiske forlag indtil 1922. På grund af den betydning, hans arbejde har haft for projektet *Musikalske fortolkninger af dansk lyrik*, følger her en redegørelse for hans bibliografiske virksomhed. Hensigten med artiklen er at give et indtryk af, hvordan Nielsen tilvejebragte og håndterede bibliografiske oplysninger for dermed at vurdere, hvordan hans bibliografiske ressourcer kan bruges i litteratur- og musikhistoriske

studier.¹

Forlagsmand og administrator i musiklivet

Figur 1: Illustration 1: I Det Kgl. Biblioteks billedsamling findes to fotografier af Alfred Nielsen i hans private lejlighed i Tullinsgade på Vesterbro i København. Fotografierne er optaget i januar 1900. (Det Kgl. Bibliotek.)

Alfred Nielsen kom som ung i boghandlerlære i Helsingør, siden i København og blev i 1887 ansat i Henrik Hennings musikforlag, Kgl. Hof-Musikhandel.² Hennings forlag havde eksisteret siden 1880 som en konkurrent til Wilhelm Hansens forlag, der i slutningen af 1870'erne havde opkøbt adskillige af de københavnske musikforlag. Hennings forlag voksede, og i 1883 overtog Hennings Plenges musikforlag, der havde eksisteret under forskellige navne siden 1799.³ I 1895 overgik virksomheden til Det nordiske Forlag med Hennings som direktør. Nielsen fungerede som Hennings' højre hånd, og da forlaget i 1925 efter Hennings' død overgik til Wilhelm Hansens Musikforlag fulgte Nielsen med som fuldmægtig.⁴

¹Tak til Anne Ørbæk Jensen, Det Kgl. Bibliotek, for værdifulde kommentarer i skrivefasen.

²Om Nielsens læretid, se Alfred Nielsen, »Lærlingeliv i en Provinsby for halvtresindstyve Aar siden«, i: *Bogormen. Danske Boghandlermedhjælperes Blad*, 1927, s. 38-41; Alfred Nielsen, »Fire Aar i en mindre københavnsk Boglade«, i: *Bogormen. Danske Boghandlermedhjælperes Blad*, 1928, s. 85-90.

³Dan Fog, *Musikhandel og nodetryk i Danmark efter 1750. Bd. 2: Nodetryk efter 1750. Historie – Trykteknik – Datering*, København: Dan Fog Musikforlag, 1984, s. 174, 188-189.

⁴Helge Topsøe-Jensen, »Alfred Nielsen«, i: *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, <https://biografiskeksikon.lex.dk/Alfred_Nielsen_-_musikbibliograf> (besøgt 9. april 2025).

Det var en af Nielsens opgaver at udarbejde fortegnelser over noder udkommet i Danmark. Musikforlæggeren Otto Herman Delbanco havde i 1854 taget initiativ til ugebladet *Dansk Boghandlertidende*, der udkom indtil 1890. Indtil 1887 bragte bladet en månedlig fortegnelse over noder udgivet i Danmark. Det blev Nielsen, der i 1899 genoplivede Delbancos projekt, og i årene 1899-1930 leverede han fortegnelser over udkomne musikallier til *Dansk Bogfortegnelse*.⁵ Desuden redigerede han fortegnelser over nye musikallier til *Nordisk Boghandlertidende* fra 1899 og til *Dansk Musikhandler-Forening* fra 1905.⁶

Nielsen udførte også udgiverarbejde, og som medarbejder på Nordisk Musikforlag, som Hennings' forlag hed efter 1902, publicerede han i 1907 sammen med N.H. Rasmussen, formand for Gymnastisk Selskab, sangbogen *Syng! Marschsange for Gymnastikere*. Det var et bogstavelig talt lille hæfte, kun 11 cm højt og godt 7 cm bredt, så man kunne have bogen i lommen i gymnastiktimen. Første udgave indeholder tekster til 68 sange af forskellige karakter, fx »Danmark, dejligst Vang og Vænge« (nr. 1), »Højt paa en Gren en Krage« (nr. 26) og »Roselil og hendes Moder« (nr. 48). Det var en populær samling, der opnåede at blive udgivet i ni oplag frem til 1923.

Samtidig med sit virke i forlagsbranchen var Nielsen en vigtig skikkelse i det københavnske musikliv. Fra 1917 var han forretningsfører for Musikforeningen, der var en af byens vigtige koncertinstitutioner med Carl Nielsen som dirigent 1915-1927. Alfred Nielsen sad på posten frem til foreningens ophævelse i 1932. Også i Kammermusikforeningen, der holdt ugentlige koncerter for sine medlemmer, sad Alfred Nielsen i administrationen fra 1927.

Hans interesse for musik kom offentligt til udtryk i 1906, hvor han på Nordisk Musikforlag udgav en lille bog med et resume af handlingen i Richard Wagners *Nibelungens Ring*.⁷ De enkelte dele af Wagners operacyklus, *Rhinguldet*, *Valkyrien*, *Siegfried* og *Ragnarok*, var netop blevet opført på Det Kgl. Teater i begyndelsen af 1900-tallet.⁸ Nielsens synopsis skulle have

⁵Dan Fog, *Musikhandel og nodetryk i Danmark efter 1750. Bd. 2: Nodetryk efter 1750. Historie – Trykteknik – Datering*, København: Dan Fog Musikforlag, 1984, s. 81; Anne Ørbæk Jensen, *Musiksamlinger på Det Kgl. Bibliotek. En guide* (Guides to the Collections of The Royal Library 3), København: Det Kgl. Bibliotek, 2018, s. 511.

⁶Andreas Dolleris, *Danmarks Boghandlere 1906-1918. En personalthistorisk Haandbog*, Vejle: Vejle Amts Folkeblads Bogtrykkeri, 1919, s. 268-269.

⁷Alfred Nielsen, *Nibelungens Ring af Richard Wagner. En Fremstilling af Handlingen*, København: Nordisk Forlag, 1906.

⁸Oplysninger set på Niels Jensen, *Dansk Forfatterleksikon*,

DANSK MUSIKHANDLER-FORENINGS MUSIKFORTEGNELSE

1922.

NR. 1.

- Ager, Milton, A yong man's fancy, f. Pfte m. Tekst af John Murray Anderson og Jack Yellon. Wilhelm Hansen. 2 Kr. 40 Øre (III).
- Agersnap, Harald, 4 Sange til Tekster af H. Bergstedt, Thor Lange, Ludvig Holstein og Anders W. Holm. Wilhelm Hansen. 1. Den lille Drengs Sovetid. — 2. Der rinder en Bæk. — 3. Det gyldenhvide Dæmrellys. — 4. Juninætter. à 1 Kr. 80 Øre. (II).
- Apollo, Salonorkester-Bibliotek, Hefte III. Svo. Peder Friis. 3 Kr. 50 Øre. (II).
- Supplm. til Hæfte 3. 2 Kr. — Hefte 4 («Hanne»). 3 Kr. 50 Øre. (II). Hefte 5 («Danserinden»). 3 Kr. 50 Øre. Supplementhefte (Jacob Gade: Chopin Foxtrot). 2 Kr. (II).
- Armándola, José, Odalík, orientalsk Foxtrot f. Pfte. (Skandinavisk Musikforlag). 2 Kr. f. Harmonimusik. Svo. 3 Kr. (III).
- Bal-Melodier 1921—1922, f. Pfte. Peder Friis. 4 Kr. (III).
- Bannister, Tom, Kean-Valsen f. Pfte. Wilhelm Hansen. 2 Kr. (III).
- Bjerregaard-Jensen, Drømme i Høst. Tekst af A. C. Meyer, f. 1 St. m. Pfte. Wilhelm Hansen. 1 Kr. 80 Øre. (III).
- Boesen, Gunnar, Sol, af Mads Nielsen, f. 1 St. m. Pfte. Wilhelm Hansen. 1 Kr. 80 Øre. (II).
- Breau, Louis, og Ray Henderson, »Ganske stille, men inderligt og blidt« (Humming), f. 1 St. m. Pfte. Tekst af Axel Kjerulf. Wilhelm Hansen. 2 Kr. 90 Øre. (III).

Figur 2: Illustration 2: Alfred Nielsen redigerede *Dansk Musikhandler-Forenings Musikfortegnelse* siden 1905. Listerne var alfabetisk ordnede efter komponistens efternavn eller udgivelsens titel, hvis det drejede sig om antologier. Her ses første side af fortegnelsen fra første kvartal af 1922.

været en populær operafører, og den kom i syv oplag frem til 1916.⁹

Fra sit arbejde med at registrere alle nodeudgivelser i Danmark må Nielsen have fået et overblik som ingen anden. Han nøjedes ikke med at redigere fortegnelserne, men han samlede også oplysninger om musikværker og komponister i nye oversigter, som kunne komme musiklivet til gavn. Eksempelvis udgav han fortegnelser over udvalgte komponisters værker, fx af P.E. Lange-Müller (1920), Niels W. Gade (1924, 1926, 1932) og J.P.E. Hartmann (1934).¹⁰ Håndskrevne fortegnelser over værker af Fr. Kuhlau og P. Heise er desuden opbevaret i Det Kgl. Bibliotek.¹¹

Der er ingen tvivl om, at Nielsens systematiske arbejde med at registrere danske musikudgivelser var betydningsfuldt. Ved hans død i 1942 kunne forfatteren og journalisten Carl Behrens derfor skrive, at Nielsen var »et anset og agtet Navn i vort Musikliv«.¹²

Artikler om musik og litteratur

Nielsens hukommelse skulle have været enestående, hvis man skal tro Carl Behrens' nekrolog. Konkret bemærker Behrens, at Nielsen ofte blev »raadspurgt om Musikværkers Proveniens, og man gik aldrig forgæves til ham«.¹³ Formuleringen antyder, at Nielsen ud over sit kendskab til musikudgivelser, også må have interesseret sig for værkernes tilblivelse og musikhistorie generelt. Af hans selvbiografiske artikler, som han udgav i *Bogormen* i 1927 og 1928, fremgår det desuden, at han læste meget og var optaget af litteratur. En række artikler, som han skrev til tidsskriftet *Musik*, der udkom månedligt fra 1917 til 1925, afslører mere om hans interesser.

Alle artiklerne omhandler musik og litteratur, men de retter fokus forskellige

<<https://danskforfatterleksikon.dk/>> (besøgt 9. april 2025).

⁹Helge Topsøe-Jensen, »Alfred Nielsen«, i: *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, <https://biografiskeksikon.lex.dk/Alfred_Nielsen_-_musikbibliograf> (besøgt 9. april 2025).

¹⁰Dan Fog, *Musikhandel og nodetryk i Danmark efter 1750. Bd. 2: Nodetryk efter 1750. Historie – Trykteknik – Datering*, København: Dan Fog Musikforlag, 1984, s. 88; Helge Topsøe-Jensen, »Alfred Nielsen«, i: *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, <https://biografiskeksikon.lex.dk/Alfred_Nielsen_-_musikbibliograf> (besøgt 9. april 2025).

¹¹Alfred Nielsen, *Fortegnelse over Fr. D. R. Kuhlaus Værker* (København, Det Kgl. Bibliotek, NKS 3297 kvart); Alfred Nielsen, *Peter Heises Værker* (København, Det Kgl. Bibliotek, NKS 3482 kvart).

¹²Carl Behrens, »Alfred Nielsen«, i: *Dansk Musiktidsskrift* 17, 1942, s. 16-17.

¹³Carl Behrens, »Alfred Nielsen«, i: *Dansk Musiktidsskrift* 17, 1942, s. 16.

steder hen. Nogle artikler handler om konkrete forfatterskaber, og det ser ud til, at særligt Shakespeares og Goethes værker interesserede ham. I 1918 havde *Musik* bragt en artikel af Ludvig Dolleris om Shakespeare i musikken.¹⁴ I et senere nummer samme år leverede Nielsen nu supplerende oplysninger om musikværker, der knytter sig til især skuespil af Shakespeare.¹⁵ Fem år senere skrev han igen om Shakespeare nu specifikt i relation til Richard Wagner, og denne gang med fokus på *Measure for Measure*. Det var det eneste Shakespeare-værk, der fristede Wagner »til musikalsk Behandling«, nemlig hans *Das Liebesverbot*, der er frit bearbejdet efter Shakespeares skuespil.¹⁶

I en artikel fra 1920 er temaet igen ét forfatterskab, én komponist, og her beskriver Nielsen Goethes forhold til musik og hans relation til Beethoven. Artiklen er baseret på en ny tysk monografi fra 1912,¹⁷ og Nielsen konkluderer afslutningsvis: »Der er vel ingen Tvivl om, at Goethe havde en større Betydning for Beethoven, end denne for den ellers vidtomspændende Digter«.¹⁸

I andre artikler er det ikke ét forfatterskab, som er i fokus, men litterære temaer. En artikel om Faust-musik tager udgangspunkt i Goethes *Faust*, men breder fokus ud til andres litterære behandlinger af emnet.¹⁹ En lignende fremgangsmåde ses i en artikel fra 1919, hvori Nielsen skriver om sceneværker til historien om Aladdin.²⁰

Nielsen kunne også snævre fokus yderligere ind, og i to af sine artikler er han optaget af ét litterært værk, hhv. Shakespeares *Stormen* og Goethes *Erkönig*, som Nielsen vidste var sat i musik over 70 gange.²¹ Sidstnævnte artikel slutter med en omtale af den kendteste tonesætning, Schuberts *Erkönig*. I passagen inden omtaler Nielsen et par af de mere ukendte, og han fortæller om, hvordan komponisten Carl Eckert skulle have besøgt Goethe og diskuteret med ham, hvordan Schubert havde komponeret Elverkongens sang. Det er en af de få gange, Nielsen berører indholdet i den musik, han

¹⁴Ludvig Dolleris, »Shakespeare i Musiken«, i: *Musik* 2/4 (1918), s. 42-44.

¹⁵Alfred Nielsen, »Lidt mere om Shakespeare i Musiken«, i: *Musik* 2/7 (1918), s. 92.

¹⁶Alfred Nielsen, »Shakespeare og Wagner«, i: *Musik* 6/12 (1922) s. 161-162.

¹⁷Wilhelm Bode, *Die Tonkunst in Goethes Leben*, Berlin: E.S. Mittler und Sohn, Kgl. Hofbuchhandlung, 1912.

¹⁸Alfred Nielsen, »Beethoven og Goethe«, i: *Musik* 4/9 (1920), s. 126-128.

¹⁹Alfred Nielsen, »Faust-Musik«, i: *Musik* 9/4 (1925), s. 54.

²⁰Alfred Nielsen, »Aladdin-Musik«, i: *Musik* 3/3 (1919), s. 34-35.

²¹Alfred Nielsen, »Erkönig«, i: *Musik* 5/9 (1921), s. 125-127; Alfred Nielsen, »Musik til Stormen«, i: *Musik* 9/12 (1925), s. 142.

omtaler.

Generelt opremser artiklerne et væld af oplysninger om komponister og værker, deres tilblivelse og opførelse, og på den måde får man indtryk af en forfatter, der var optaget af den type information, som kunne samles og ordnes. Ligesom i hans bogfortegnelser. Kun sjældent reflekterer Nielsen over sammenhængen mellem tekst og musik, sådan som han kort gjorde i artiklen om *Erlikönig*. Og på intet tidspunktet beskriver han, hvordan hans interesse giver tværsnit i musikhistorien, når han fokuserer på forfatterne eller de litterære værker først og derefter musikken.

I sin artikel om Faust-musik omtaler han indirekte, hvordan han har ordnet de mange oplysninger: »Her skal ikke nævnes al den Musik, som lige op til vor Tid er skrevet til Goethes Drama, især til første Del. En fuldstændig Liste vilde ogsaa være vanskelig, for ikke at sige umulig, at tilvejebringe og tage for megen Plads i et Blad.«²² For at formulere denne sætning må Nielsen have forsøgt at lave listen og konstateret, at arbejdet endnu ikke var færdigt, og at hans metoder måske ikke var tilstrækkelige til at finde alle relevante værker. Når hans mål var en fuldstændig liste, vidner det om hans idealer i indsamlingen af oplysninger, og på den måde minder hans fremgangsmåde om, hvordan han har indsamlet og udgivet oplysninger til dansk bogfortegnelse.

Citatet viser også, at Nielsen så en begrænsning i, hvad han kunne formidle i et tidsskrift. I de øvrige artikler kunne han øse af sin viden om konkrete værker og skrive små historier om musikkens tilblivelse og opførelse, men når det kom til en kortlægning af alle værker, egnede artikelformatet sig ikke. Her i 1925 havde han nemlig en hel del erfaring med, hvor omfattende det systematiske arbejde kunne være.

***Sang-Katalog* udgivet 1916 og 1924**

Nielsens metodiske arbejde med vokalmusik kommer til udtryk i hans *Sang-Katalog*, som udkom i to bind i 1916 og 1924.²³ Undertitlen til første bind beskriver indholdet som en »Alfabetisk Stikords-Fortegnelse over de paa danske, norske og svenske Forlag indtil Udgangen af 1912 udkomne Sange«.

²²Alfred Nielsen, »Faust-Musik«, i: *Musik* 9/4 (1925), s. 54.

²³Alfred Nielsen, *Sang-Katalog. Alfabetisk Stikords-Fortegnelse over de paa danske, norske og svenske Forlag indtil Udgangen af 1912 udkomne Sange*, København: Dansk Musikhandler-Forenings Forlag, 1916; Alfred Nielsen, *Sang-Katalog. Alfabetisk Stikords-Fortegnelse over de paa danske, finske, norske og svenske Forlag udkomne Sange*, anden del, København: Dansk Musikhandler-Forenings Forlag, 1924.

Andet bind supplerer fortegnelsen med sange udgivet frem til udgangen af 1922 nu også på finske forlag.

Katalogerne udkom på Dansk Musikhandler-Forenings Forlag, og formålet med dem var at være en tematisk afgrænsning af de samlede musikforlags kataloger. Ønskede man at købe noderne til en sang, kunne man slå op i sangkatalogen og se, hvilket forlag der havde udgivet sangen. Formålet er ikke beskrevet tydeligt, og Nielsen må have regnet med, at det var indlysende for katalogens brugere. Det underbygges af Nielsens spidse formulering i forordet til første bind: »Hensigten med denne Katalog er jo ikke at gøre Forlagskatalogerne overflødige!« I forordet til andet bind står der mere direkte, at formålet er at »bidrage til at lette Brugen af dem [dvs. forlagskatalogerne]«. At sangkatalogerne fandt anvendelse i eftertiden fremgår af Dansk Biografisk Leksikon (3. udgave, udgivet 1979-84), der omtaler dem som »et for dansk musikhandel uundværligt hjælpemiddel«. ²⁴

Nielsen kan have fundet inspiration i Ernst Challiers *Grosser Lieder-Katalog* (1885-1914), der også var udgivet som en hjælp for de musikhandlede. ²⁵ Challier var ligesom Nielsen aktiv i forlagsbranchen, og han udgav adskillige kataloger over afgrænsede repertoarer, fx musik for mandskor, damekor, børnekor og duetter. I sin opbygning har Challiers katalog mange lighedstræk med Nielsens, især hvad angår sangenes orden og de korte oplysninger om hver sang.

Nielsens fortegnelser er ordnet efter sangenes titler eller førstelinjer, og der er i mange tilfælde indsat krydsreferencer, hvis man slår op under en titel på en sang, som i stedet er placeret under førstelinjen. Systemet er imidlertid ikke helt konsekvent. Eksempelvis står Ingemanns *Aftensang* under »Fred hviler over Land og By« og ikke *Aftensang*, fordi sange med det, som Nielsen i forordet betegner som »almindelige Titler«, kun er anført med deres førstelinje. For at være sikker på at finde den sang, man leder efter, må man derfor slå op under både titel og førstelinje.

Kort og lakonisk meddeler Nielsen under hver titel/førstelinje et komponistefternavn, forlag og pris (i første bind), de to sidstnævnte

²⁴Helge Topsøe-Jensen, »Alfred Nielsen«, i: *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udgave, <https://biografiskeleksikon.lex.dk/Alfred_Nielsen_-_musikbibliograf> (besøgt 9. april 2025).

²⁵Ernst Challier, *Grosser Lieder-Katalog. Ein alphabetisch geordnetes Verzeichniss sämtlicher Einstimmiger Lieder mit Begleitung des Pianoforte sowie mit Begleitung des Pianoforte und eines oder mehrerer anderer Instrumente*, Berlin: Ernst Challier's Selbstverlag, 1885, og tillæg frem til 1914.

med brug af forkortelser, der ses i en liste forrest i hvert bind. Enkelte steder er også besætning, opusnummer og titlen på udgivelsen angivet. De to binds samlede omfang på over tusind sider vidner om Nielsens store overblik over skandinaviske udgivelser og hans interesse for at samle oplysninger på tværs af et enormt kildemateriale.

Nielsens arbejde med at registrere sange var en langtrukken og sikkert tidskrævende opgave, som fortsatte parallelt med udgivelsen af katalogerne. Første bind indeholder således tre sider under rubrikken »Tilføjelser«, der formodentlig er kommet til efter hovedlisten er blevet udarbejdet. Andet bind har et tillæg med »Sange af danske, finske, norske og svenske Komponister, udkomne udenfor de fire nordiske Lande«, og det viser, at Nielsen nu havde udvidet sit kildegrundlag til også at omfatte ikke-skandinaviske musikudgivelser. Også efter udgivelsen i 1924 har Nielsen angiveligt fortsat arbejdet. I forordet til andet bind skriver han nemlig, at han stadig indsamler oplysninger. Flere trykte fortegnelser udkom imidlertid ikke. Hans arbejde med at registrere sange skulle snart tage en drejning.

Forfatterskaber sat i musik

I Det Kgl. Bibliotek opbevares 14 håndskrevne lister udfærdiget af Nielsen, og de rummer hver især oplysninger om musik til ét forfatterskab. Listerne blev til i perioden 1919-1940, og Nielsen afleverede dem selv til Det Kgl. Bibliotek løbende. Hvad Nielsens formål med at udarbejde listerne var, er ikke klart. De blev aldrig offentliggjort, og sammenlignet med sangkatalogerne fremstår de ikke som en hjælp til musikhandlende. De vidner om Nielsens interesse for krydsfeltet mellem litteratur og musik, og derfor er de nok resultatet af, hvad Nielsen beskæftigede sig med i sin fritid.

Den første liste, der indeholder en oversigt over Shakespeares dramatiske værker, falder tidsmæssigt sammen med de artikler, som han skrev til tidsskriftet *Musik*. På hæftets titelblad har Nielsen tilføjet undertitlen »Fortegnelse over en Del Musik til Shakespeares dramatiske Værker samt Opera, Bearbejdelser m.m.«, og formuleringen viser, at Nielsen ikke havde til hensigt at udarbejde en komplet liste. Listen blev afleveret til Det Kgl. Bibliotek i 1921, og den blev startskuddet til, at Nielsen kastede sig over fortegnelser over musik til enkeltstående forfatterskaber.

Den næste liste blev først renskrevet i 1932, men Nielsen må have indsamlet oplysningerne op igennem 1920'erne, for efter 1932 kommer listerne som

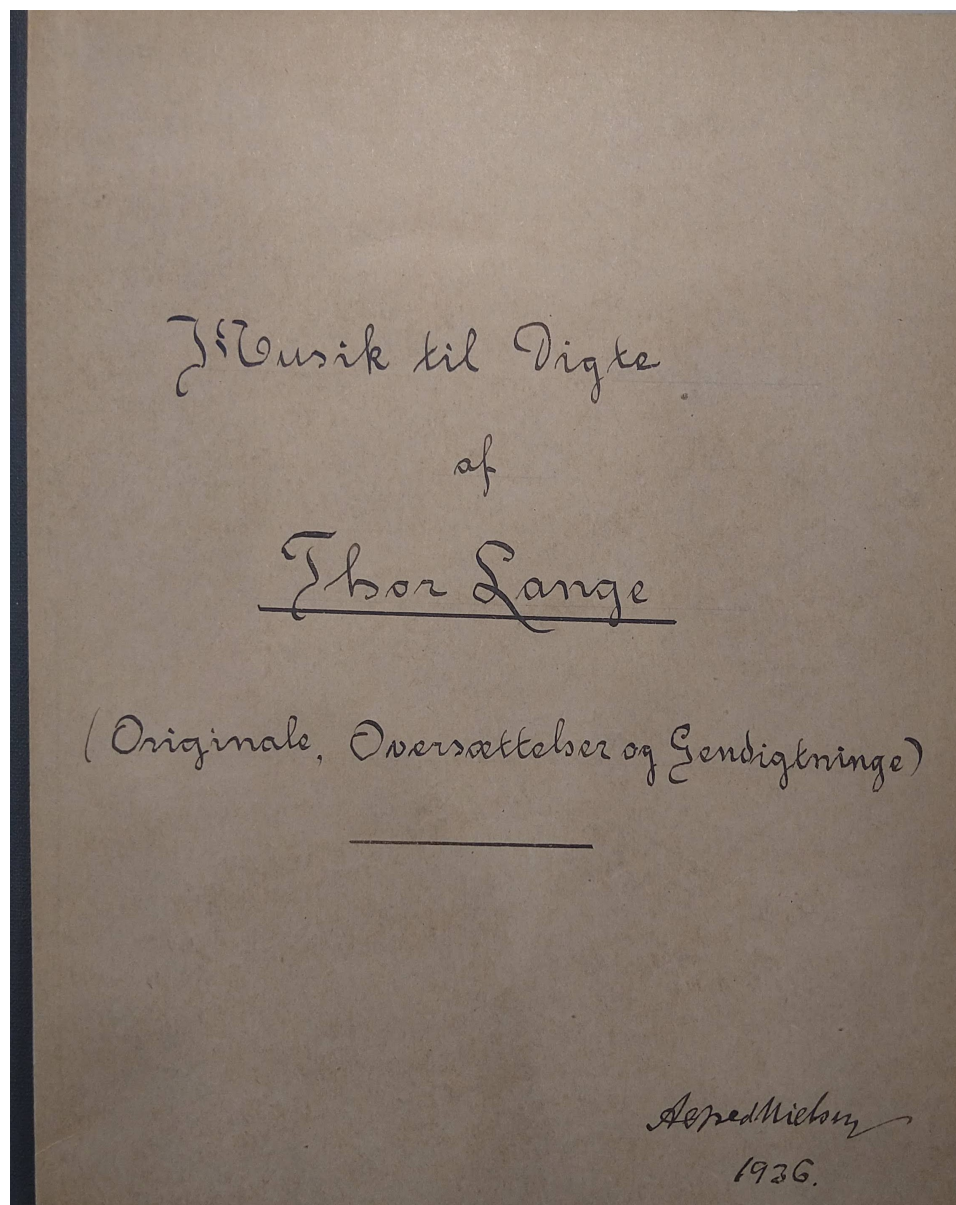
perler på en snor. På sin vis kan de betragtes som kronen på værket og som en syntese af alle de oplysninger, han gennem et langt liv i forlagsbranchen nu havde overblik over og kunne systematisere på en måde, som kun få havde forsøgt at gøre før.²⁶ Afgørende var det, at han havde adgang til udgivelser fra de skandinaviske forlag, som Wilhelm Hansen samarbejdede med, og at han kendte forlagenes egne kataloger, som han jo havde udfærdiget sin sangkatalog ud fra. Tilmed må han også have haft sine egne og sikkert også forgængerens Delbancos musikfortegnelser over alle danske musikudgivelser til rådighed.

En samling kartotekskort, som Nielsen afleverede til Det Kgl. Bibliotek i 1930, giver et indtryk af, hvordan han systematiserede og opbevarede sine oplysninger.²⁷ Samlingen, der indeholder skønsmæssigt 2500 kort, vedrører musik til Adam Oehlenschlägers digte. Hvert kort repræsenterer et digt med titel og førstelinje, mens enkelte kort er krydsreferencer, der gør det muligt at finde et digt under en alternativ titel. På hvert kort er der en henvisning til Liebenbergs udgave af Oehlenschlägers poetiske skrifter og andre udgaver, som Nielsen anvendte som tekstkilder til systematisk at udfærdige et kort til hvert digt.²⁸ Oplysninger om musik til det pågældende digt er noteret på kortet i form af komponistens navn samt i nogle tilfælde årstal. Det ses af notaternes vekslende blækfarve, at Nielsen skrev oplysningerne om musikken ad flere omgange, formodentlig efterhånden som han blev bekendt med musikværkerne. Det betyder følgelig, at han først udarbejdede alle kartotekskort på baggrund af de samlede værker, hvorfra han kendte Oehlenschlägers digte. Det var en grundig og systematisk metode, som kan have vist sig ikke at være besværet værd: En stor del af kartotekskortene har nemlig ingen oplysninger om musik. Der er ikke bevaret andre samlinger af kartotekskort fra Nielsens hånd, så enten har han ikke anvendt denne metode i forbindelse med de andre forfatterskaber, han undersøgte, eller også har han ikke ment, at kortene var værd at bevare, når han senere udfærdigede kortfattede lister over kortenes indhold.

²⁶Som eksempler kan nævnes: Alfred Roffe, *The Handbook of Shakespeare Music, being an Account of Three Hundred and Fifty Pieces of Music set to Words taken from the Plays and Poems of Shakespeare*, London: Chatto & Windus, 1878; Max Friedlaender, *Gedichte von Goethe in Compositionen seiner Zeitgenossen* (Schriften der Goethe-Gesellschaft, bd. 2), Weimar: Verlag der Goethe-Gesellschaft, 1896; Georg Nygaard, »J.P. Jacobsen. Bidrag til en Bibliografi«, i: *Litteraturen. Nordens kritiske Revue*, årg. 1 (1918-1919), s. 473-475, 521-524.

²⁷[Alfred Nielsen], *Alf[abetisk] Fortegnelse over Compositioner til Oehl[enschlägers] lyriske Digte og Romancer*, 1930 (København, Det Kgl. Bibliotek, NKS 734 oktav).

²⁸F.L. Liebenberg, *Oehlenschlägers Poetiske Skrifter*, 32 bd., København: Selskabet til

Figur 3: Illustration 3: Omslag til kladdehæfte indeholdende Alfred Nielsens liste over musik til digte af Thor Lange. Listen blev udfærdiget i 1936 og afleveret til Det Kgl. Bibliotek samme år (NKS 3479 kvart).

Kortfattede lister blev nemlig det produkt, som Nielsen i de følgende år udarbejdede og afleverede til Det Kgl. Bibliotek. Listerne, der er noteret i kladdehæfter med linjeret papir, er opbygget på forskellige måder afhængig af karakteren af det pågældende forfatterskab. Nogle lister inddeler forfatterskabet i genrer (opera, skuespil, kantater, romancer), andre adskiller digtsamlinger fra enkeltsange. Fælles for hver kategori er, at de oplistede værker er ordnet alfabetisk efter værk- eller sangtitel, for enkeltsangenenes vedkommende med krydshenvisninger, hvis man slår op under førstelinjen. Ligesom i *Sang-Katalog* er systemet ikke helt konsekvent, og nogle sange er placeret under førstelinjen, hvis titlen er mindre kendt. I oversigter over enkeltsange indeholder hver post foruden sangtitel også førstelinjen samt oplysninger om musik, komponeret til det pågældende digt, i form af komponistnavn. I nogle tilfælde angives besætning og opusnummer. Hver post svarer således til ét kartotekskort, og derfor er det nemt at forestille sig, at Nielsen havde en samling kort til hvert af de forfatterskaber, han arbejdede med.

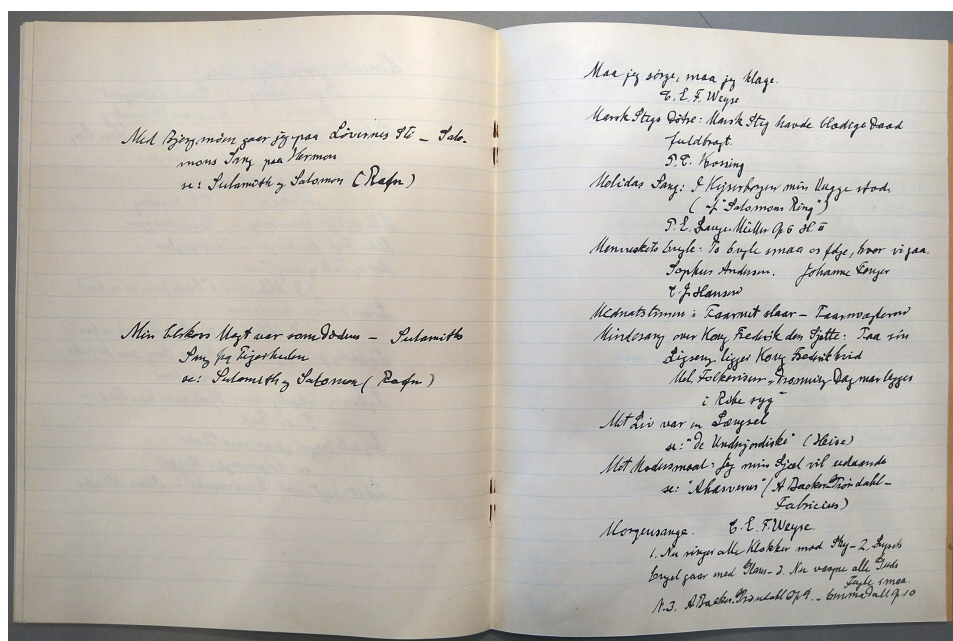
Shakespeare-Musik, 1919 (NKS 2956 kvart)
Musik til Holger Drachmanns værker, 1932 (NKS 3303 kvart)
H.C. Andersen-Musik, 1933 (NKS 3333 kvart)
Musik til Digte af Christian Winther, 1933 (NKS 3336 kvart)
Chr. Richardt i Musik, 1934 (NKS 3375 kvart)
Musik til Digte af J.P. Jacobsen, 1935 (NKS 3424 kvart)
N.F.S. Grundtvig's Digte, satte i Musik, 2 bd., 1935 (NKS 3475 kvart)
Musik til Digte af Thor Lange (Originale, Oversættelser og Gendigtninge), 1936 (NKS 3479 kvart)
Ernst von der Recke i Musik, 1939 (NKS 3553 kvart)
Emil Aarestrup. Digte i Musik, 1939 (NKS 3556 kvart)
Musik til Digte af B.S. Ingemann, 2 bd., 1939 (NKS 3597 kvart)
Musik til Digtninge af Carsten Hauch, 1940 (NKS 3138 kvart)
Musik til Digte af H.V. Kaalund, 1940 (NKS 3138 kvart)
Musik til Adam Oehlenschlägers dramatiske Værker, 1940 (NKS 3138 kvart)

Ovenfor ses en oversigt over Alfred Nielsens håndskrevne fortegnelser over musik til forfatterskaber i kronologisk rækkefølge. Listerne opbevares i Håndskriftsamlingen på Det Kgl. Bibliotek under den angivne signatur. Titler og dateringer er gengivet efter omslagene til listerne. Bortset fra den

Udgivelse af Oehlenschlägers Skrifter, 1857-1862.

første liste, der omfatter musik til tekster af Shakespeare, valgte Nielsen at beskæftige sig med danske digtere fra 1800-tallet. Det har ikke været muligt at finde udtalelser fra Nielsen med begrundelser for hans valg af forfatterskaber.

De fleste lister er kun skrevet på højre side af et opslag, og det skyldes, at Nielsen ville forbeholde plads til tilføjelser på venstre side. I indledningen til Grundtvig-listen skriver han, at »kun hver anden Side er beskrevet saa at der kan blive Plads til Tilføjelser«. Oplysningerne til venstre har han således tilføjet på et senere tidspunkt, og for overskuelighedens skyld er de placeret, så sangens titel står ud for det sted på højre side, hvor den burde have stået (se illustration 4). I Ingemann-, Grundtvig- og Drachmann-listen forekommer der få sådanne tilføjelser, i Thor Lange-listen derimod ingen. Det viser, at han angiveligt har renskrevet sine arbejdslisters efter at have indsamlet langt de fleste oplysninger. Sidstnævnte liste donerede Nielsen til Det Kgl. Bibliotek i samme år, som han udfærdigede listen, og derfor må han have anset sit arbejde med at indsamle oplysninger som afsluttet.

Figur 4: Illustration 4: Et opslag i listen over musik til digte af Ingemann. På højre side ses den fortløbende alfabetiske liste, mens venstre side indeholder sange, der er tilføjet senere.

Det var imidlertid et evighedsprojekt at indsamle oplysninger; for det første, fordi komponister i Nielsens levetid skrev nye værker til de forfatterskaber, han undersøgte, og for det andet, fordi Nielsen ikke havde en metode til at finde alle værker. Nielsen var klar over listernes ufuldstændighed, hvilket han bemærkede i et brev til Helge Topsøe-Jensen, bibliotekar ved Det Kgl. Bibliotek og leder af Musikafdelingen, hvor han skrev, at »[h]elt komplet er vel Fortegnelsen ikke – men skulle jeg træffe paa et eller andet der kan tjene til at fuldstændiggøre Listen, kan dette jo tilføjes«. ²⁹ Det vidner om, at han fortsatte med at indsamle oplysninger, og at han anerkendte, at han ved et tilfælde kunne falde over hidtil ubekendte værker.

Brevet til Topsøe-Jensen, der udover at være ansat ved biblioteket også var H.C. Andersen-forsker, ledsagede listen over musik til netop Andersens værker. I brevet skriver Nielsen, at han hjemme har et eksemplar af listen, hvori han kan tilføje flere værker. Den bevarede liste på biblioteket indeholder imidlertid også tilføjelser, der viser sig at være indført, efter listen blev afleveret til biblioteket i 1933. Måske var Topsøe-Jensen ansvarlig for disse tilføjelser.

Listernes brugbarhed

Nielsens metoder til at indsamle sine oplysninger er ikke nærmere beskrevet. Dog nævner han i Grundtvig-listen, at han har skrevet rundt, formodentlig til biblioteker og fagfolk, og ikke overraskende brugt musikkataloger for at indsamle oplysninger. Fordi vi ikke med sikkerhed ved, hvordan oplysningerne i listerne er indsamlet, er det ved første øjekast vanskeligt at vurdere listernes brugbarhed til videnskabelige studier. Man kan dog skaffe sig et indtryk af deres konsistens ved at sammenligne med oplysninger i de bibliografiske ressourcer, som Nielsen kan have brugt.

Ofte stemmer Nielsens oplysninger fra sangkatalogerne og de håndskrevne hæfter naturligvis overens. Men man vil også opdage, at nogle sange kun er med i den ene liste. En årsag er listernes kronologi, fordi de håndskrevne lister er yngre end de trykte og derfor kan indeholde oplysninger, som Nielsen fandt efter sangkatalogen var udfærdiget. Men der er også eksempler på det omvendte. Ingemanns sang *Holger i Fængsel* (»De Døgn, jeg sad i Fængsel«) med musik af Sextus Miskow er med i *Sang-Katalog* (1916),

²⁹Brev fra Alfred Nielsen til Helge Topsøe-Jensen, Hellerup, 19. marts 1933 (København, Det Kgl. Bibliotek, NKS 3333 kvart). Om Topsøe-Jensen se: Anne Ørbæk Jensen, *Musiksamlinger på Det Kgl. Bibliotek. En guide* (Guides to the Collections of The Royal Library 3), København: Det Kgl. Bibliotek, 2018, s. 146-148.

men ikke i den håndskrevne liste fra 1939 over musik til Ingemanns digte. En forklaring kan være, at Nielsen ikke vidste, at digtet er skrevet af Ingemann, en oplysning, som nemlig ikke fremgår af *Sang-Katalog*. Det viser en begrænsning i, hvilke oplysninger Nielsen registrerede, og det minder os om, at han som forlagsmand i sine sangkataloger var optaget af at gøre information tilgængelig for musikhandlere, ikke for sang- eller litteraturforskere.

Der er også inkonsistens at spore, når man sammenligner oplysninger i de håndskrevne lister med de trykte musikfortegnelser, som Nielsen redigerede for Dansk Boghandler-Forening. I fortegnelserne har Nielsen nogle gange angivet forfatternavne, fx når han i 1923 anfører Ture Rangströms nye udgivelse med musik til fem digte af J.P. Jacobsen, hvor forfatternavnet indgår i titlen. Naturligt nok indgår Rangströms værker også i den håndskrevne liste over musik til J.P. Jacobsens digte. Men eksempelvis Frederik Matthison-Hansens udgivelse *Tre Aftensange af Ingemann og Hauch*, som Nielsen også anførte med forfatternavne i musikfortegnelsen, er ikke med i de håndskrevne lister med musik til digte af Ingemann og Hauch. Det samme gælder en udgivelse som Thomas Laubs *30 danske sange for 3 og 4 lige stemmer*, hvori en korsats til Ingemanns »Fred hviler over land og by« indgår. Udgivelsen registrerede Nielsen i sin musikfortegnelse, men uden at notere, hvilke forfatters digte Laub havde sat i musik. Måske af den grund indgår Laubs tonesætning af »Fred hviler over land og by« ikke i den håndskrevne liste over musik til Ingemanns tekster. Nielsen vidste jo godt, at digtet var af Ingemann, men han havde ikke en metode til at genfinde denne type værker, når de indgik i samlinger.

En ting er, hvordan Nielsen fandt de konkrete musikværker, men noget andet er, hvordan han forholdt sig til forfatterskaberne. Fra de bevarede kartotekskort ved vi, at han gennemgik Oehlenschlägers digte systematisk, og fra listerne over Hauchs og Kaalunds forfatterskaber fremgår det, at han konsulterede samleudgaver af deres poesi med henblik på at gengive samtlige titler på listerne i overensstemmelse med disse udgaver.³⁰ Men i arbejdet med de øvrige lister forklarer han ikke, om han tog udgangspunkt i de enkelte digte for så at lede efter musik. Som antydnet ovenfor var det næppe sådan, han gjorde.

Noget kunne tyde på, at Nielsen kun registrerede musikværker, der i

³⁰*Samlede Digte af C. Hauch*, A.G.Ø. Hauch (udg.), bd. 1-2, København: C.A. Reitzel, 1891; *H.V. Kaalund. Samlede Digte*, Otto Borchsenius (udg.), København: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1898.

nodeudgaverne havde forfatternavn stående. Det er en åbenlys mangel ved hans metode, for det var nemlig langt fra konsekvent praksis at angive forfatternavne i tidens musiktryk. Langt mere konsistent (og naturligvis tidskrævende) havde hans metode været, hvis han havde eftersøgt tonesætninger af alle digte af den pågældende forfatter. Hans systematiske Oehlenschläger-kartotek lagde op til det, men metoden synes altså ikke gennemført i forbindelse med de andre lister.

En helt central afgrænsning i materialet, som forlagsmanden Nielsen af indlysende grunde har ment var overflødig at nævne, er, at listerne omfatter trykte musikværker. Listerne giver derfor et skævt billede af eksisterende værker til de pågældende digte. Eksempelvis er flere af Carl Nielsens tonesætninger af J.P. Jacobsens digte ikke med på listen, fordi de kun er overleveret i manuskriptform. Dog har Alfred Nielsen i få tilfælde medtaget oplysninger om værker, der ikke er udgivet. H.C. Andersen-listen har således referencer til manuskripter, der findes i Det Kgl. Biblioteks samlinger, mens Richardt-listen flere steder anfører, at et omtalt musikværk er »Utrykt«. Som hovedregel må man dog gå ud fra, at værker i manuskript ikke er medtaget.

Selvom det virker lidt tilfældigt, hvad Nielsen tog med, og hvad han ikke tog med i sine håndskrevne lister, så svækker den manglende systematik kun listernes anvendelighed, hvis de betragtes som fuldstændige. Det lover de netop ikke, hvad undertitlen på listen med musik til Shakespeares dramatiske værker også formulerer. Tværtimod står det klart, at listerne indeholder oplysninger, som kan være vanskelige at fremfinde selv i dag, hvor eftersøgningen kan gøres digitalt og online. Forbavsende ofte er detaljerede oplysninger om digttitel eller -førstelinje, forfatter og komponist ikke registreret på en tilstrækkelig konsistent måde i bibliotekssystemer. Oplysninger om musikværker udgivet på udenlandske forlag optræder ikke med sikkerhed i danske databaser, selvom musikken er komponeret til digte af danske forfattere. Heller ikke tonesætninger, der er udgivet i samlinger, er nødvendigvis beskrevet i bibliotekskataloger.

Nielsens lister er værdifulde, fordi de indeholder oplysninger, der er så tilstrækkelig konkrete til at kunne danne grundlag for en videre eftersøgning af musikværkerne. Af den grund er listerne anvendt i projektet *Musikalske fortolkninger af dansk lyrik* som et udgangspunkt, som vi har udbygget med supplerende oplysninger fra andre bibliografiske kilder, herunder *Sang-Katalog*, de trykte musikfortegnelser og mange andre ressourcer, som er beskrevet nærmere under projektets bibliografier. Listernes ufuldstændighed

til trods er de nemlig resultatet af en livslang beskæftigelse med danske nodeudgivelser og især musik til dansk lyrik.